

KAUNO STAČIATIKIŲ DRAUGIJOS 1918–1939 METAIS

Andrius Marcinkevičius

Doktorantas
Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto
Naujosios istorijos katedra
Tel. 268 72 86

Įvadinės pastabos

Tarpukario Kauno stačiatikių draugijų veikla yra iki šiol istoriografijos mažai atskleistas laikinosios Lietuvos sostinės istorijos puslapis. Tai sąlygoja šio straipsnio autoriaus norą prisidėti prie platesnio minėtos problemos nušvietimo Lietuvos akademinėje literatūroje. Pastaraisiais metais kilęs istorikų susidomėjimas mūsų krašto tautinių mažumų istorija neaplenkė ir rusų bendruomenės praeities įvykių. Stačiatikių draugijų veikla buvo vienas šios praeities tyrinėjimo aspektų.

Bendro pobūdžio tarpukario Lietuvos stačiatikių draugijų veiklos aspektų aptinkama N. Kasatkinos¹ ir V. Agafonovos² straipsniuose, tačiau kaip kito, platesnio konteksto sudedamųjų dalių. Minėtos autorės nekėlė sau tikslo išplėtoti stačiatikių draugijų temą, todėl yra galimybė prie jos sugrįžti ir papildyti naujais istoriniais faktais iš mažai naudotų šaltinių.

¹ *Касаткина Н.* Особенности национальной идентификации русской интеллигенции Литвы в межвоенный период // *Русские Прибалтики: Механизм интеграций (до 1940 г.)* / Сост. Т. Ясинская. Вильнюс: Русский культурный центр, 1997, с. 48–66.

² *Агафонова В.* Русская культура в Литве 1920–1940 г.г. // Вильнюс: Журнал союза писателей Литвы. 1994, № 9, с. 151–158.

Tarpukario Kauno stačiatikių draugijų veiklos tyrimas neatsiejamas nuo šaltinių (archyvinių dokumentų ir periodikos) informacijos naudojimo. Dokumentai, kuriais remiantis galima vertinti minėtų draugijų veiklą, saugomi Lietuvos centrinio valstybės archyvo (toliau – LCVA) fonduose. Daug vertingos informacijos šia tematika paskelbta tarpukario Lietuvos rusiškoje periodikoje (*Голос литовской православной епархии (1924–1940)*, *Литовский вестник (1935–1939)*, *Литовский голос (1933–1935)*, *Эхо (1920–1940)*), kadangi lietuviškoji neteikė didelės reikšmės rusų tautinės mažumos gyvenimo aktualijoms. Minėtuose šaltiniuose atsispindi Kauno stačiatikių draugijų veiklos pobūdis ir rezultatai, struktūrinės organizacijos bruožai, taip pat statistiniai duomenys. Išsamiau tirti trukdo draugijų veiklos ataskaitų nebuvimas. Jos buvo tik fragmentiškai skelbiamos tarpukario Lietuvos rusiškoje periodikoje, tačiau ten pateikta informacija yra pildytina.

Šio straipsnio tikslas – apžvelgti tarpukario Kauno stačiatikių draugijų susikūrimo aplinkybes, apibūdinti tų draugijų veiklos pobūdį, taip pat pateikti trumpą jų narių statistinį apibūdinimą akcentuojant Kauno ir kitų Lietuvos miestų stačiatikių draugijų veiklos ir charakteristikos lyginamosios analizės aspektą.

Tarpukario Kaune stačiatikių bendruomenei daugiausia priklausė rusų tautybės žmonės. Pirmojo pasaulinio karo metais ši bendruomenė neteko didelės dalies savo narių, kurie išsibarsė po įvairius Rusijos imperijos regionus. 1897 m. Kaune gyveno daugiau kaip 19 000 stačiatikių, o 1923 m. šis skaičius sumažėjo iki 3030³.

Pradiniu ir pagrindiniu Lietuvos Respublikos stačiatikių etnokonfesinės integracijos židiniu tapo cerkvė. Vėliau atsirado ir kitų vienijimosi būdų. Draugijų kūrimas ir jų veiklos plėtojimas taip pat buvo labai svarbi stačiatikių bendruomenės vidaus organizacijos forma.

Kauno stačiatikių aktyvesnės organizacinės veiklos bruožai išryškėjo apie 1924–1925 m. Tokį vėlavimą lėmė Pirmojo pasaulinio karo metu patirti sukrėtimai: staigūs demografiniai pokyčiai ir ekonominė krizė bendruomenės viduje, pasikeitusios politinio ir visuomeninio gyvenimo sąlygos Lietuvos Respublikos teritorijoje. Sąstingio būseną, apėmusi Kauno stačiatikius po karo, neskatino jų vienytis bendrų interesų pagrindu į organizacines struktūras. Apie 1925 m. baigėsi stačiatikių aklimatizacijos naujoje valstybinėje ir visuomeninėje terpėje laikotarpis. Bendruomenė ėmė ieškoti aktyvesnių vidinės integracijos formų, todėl susidarė palanki situacija draugijoms steigti. Pabrėžtina, jog draugijos, kitaip nei cerkvė, buvo labiau stačiatikių pasauliečių iniciatyvos bendruomeniniame gyvenime išraiška, nors jų veikloje dalyvavo ir dvasininkijos atstovai.

Keletas faktų iš bendros Lietuvos Respublikos stačiatikių draugijų charakteristikos. 1939 m. rugsėjo 28 d. Lietuvos vidaus reikalų ministerijos (toliau – VRM) duomenimis, šalyje veikė 15 rusų draugijų, iš kurių 7 vadinosi

stačiatikių. Pabrėžtina, jog visų stačiatikių draugijų veiklos pobūdis buvo labdaringas. Daugiausiai jų veikė Kaune – 4, po vieną – Panevėžyje, Ukmergėje ir Zarasuose⁴. Be to, šešios stačiatikių moterų seserijos ir vienas ratelis nebuvo įtrauktas į 1939 m. VRM draugijų sąrašą. 1939 m. stačiatikių draugijos sudarė 46,7 proc. visų tarpukario Lietuvos rusų organizacijų. Tai buvo aukščiausias rodiklis iš to meto mūsų krašto tautinių mažumų. Lenkų labdaringos draugijos sudarė 4 iš 11 (36,4 proc.), vokiečių – 2 iš 14 (14,3 proc.), latviai – nė vienos iš 18⁵.

Lietuvos Respublikoje veikė keturios Kauno stačiatikių draugijos: Marijos stačiatikių moterų labdaringoji draugija (įkurta 1924 m.), Šv. Nikolajaus brolija (1926), Šv. Serafimo Sarovsko stačiatikių labdaringoji laidotuvių brolija (1928), Apreiškimo Švč. M. Marijai seserija (1933). Pabrėžtina, kad likusioje Lietuvos dalyje veikė tik trys stačiatikių draugijos: Panevėžio stačiatikių parapijos labdaringoji draugija (1928), Ukmergės stačiatikių parapijos labdaringoji draugija (1929) ir Zarasų stačiatikių parapijos labdaringoji draugija (1930). 1940 m., po Lietuvos okupacijos, visų stačiatikių draugijų veikla buvo sustabdyta.

1. Kai kurie statistiniai faktai apie Kauno stačiatikių draugas

Šiame straipsnio poskyryje pateiksime keletą statistinių Kauno stačiatikių draugijų apibendrinimų ir nustatysime šių draugijų vietą visų tarpukario Lietuvos stačiatikių draugijų kontekste.

⁴ 1939 m. rugsėjo 28 d. Lietuvoje veikusių rusų draugijų sąrašas // Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau – LCVA). F. 377, ap. 10, b. 361, l. 37.

⁵ 1939 m. spalio 10 d. Lietuvoje veikusių lenkų draugijų sąrašas, 1939 m. rugsėjo 26 d. Lietuvoje veikusių latvių draugijų sąrašas, 1939 m. rugsėjo 28 d. Lietuvoje veikusių vokiečių draugijų sąrašas // LCVA. F. 377, ap. 10, b. 361, l. 36, 38, 42.

³ Lietuvos gyventojai: 1923 m. rugsėjo 17 d. surašymo duomenys. Kaunas, 1924, p. 35.

1 lentelė. Lietuvos stačiatikių draugijų narių skaičius 1926–1939 m.

Draugija	1926	1929	1932	1936	1939
Kauno Apreiškimo Švč. M. Marijai seserija	–	–	–	50	45
Kauno Marijos stačiatikių moterų labdariningoji draugija	40	60	75	100	147
Kauno Šv. Nikolajaus brolija	–	65	66	66	51
Kauno Šv. Serafimo Sarovsko laidotuvių draugija	–	15	29	160	433
Kaune	40	140	170	376	676
Panevėžio stačiatikių labdariningoji draugija	–	27	25	25	21
Ukmergės stačiatikių labdariningoji draugija	–	16	16	18	18
Zarasų stačiatikių labdariningoji draugija	–	–	?	?	41
Provincijoje	–	43	?	?	80
Iš viso	40	183	?	?	756

Lentelė sudaryta remiantis: 1939 m. organizacijų statistikos žinios // LCVA. F. 377, ap. 10, b. 361, l. 37; b. 417, l. 8, 12; F. 402, ap. 5, b. 4, l. 11; b. 68, l. 16; b. 69, l. 21; b. 216, l. 17.

Kauno stačiatikių draugijos išsiskyrė iš kitų Lietuvos draugijų didesniu narių skaičiumi. Pažvelgę į 1 lentelę pastebėsime, jog gausiausios tarpukario Lietuvoje buvo Kauno Šv. Serafimo Sarovsko stačiatikių labdariningoji laidotuvių brolija ir Marijos stačiatikių moterų labdariningoji draugija. Pirmosios organizacijos narių gausumas iš dalies paaiškinamas tuo, jog dalyvavimas šioje draugijoje daugiausia apsiribojo tik mokesčių mokėjimu. Solidžiausia ir veiksmingiausia buvo Marijos stačiatikių moterų labdariningoji draugija. Kauno Apreiškimo Švč. M. Marijai seserijos ir Šv. Nikolajaus brolijos narių skaičius daugiau ar mažiau buvo stabilus, nors 1939 m. pastebimos pirmosios mažėjimo tendencijos.

Palyginimui: regioninės Lietuvos stačiatikių draugijos narių skaičiumi neprilygo analogiškomis Kauno organizacijoms – 1929 m. jų bendras dalyvių skaičius siekė 43, t. y. 30,7 proc. visų Kauno draugijų narių, o 1929 m. atitinkamai – 80 ir 11,8 proc.

Paminėtina, jog dalis tarpukario stačiatikių veikėjų priklausė iš karto keletui draugijų. Dažnai šaltiniuose aptinkamos tos pačios pavardės įvairių organizacijų sąrašuose leidžia daryti prielaidą, kad tarpukario stačiatikių draugijų narių būrys

nebuvo didelis. Kita vertus, paaiškėjo tikrieji bendruomenės dvasiniai autoritetai, kuriais buvo galima pasikliauti (protojerėjus⁶ J. Kaliskis, I. Tataincevas, I. Kladyščeva, A. Gricevič ir kiti).

Tautiniu požiūriu Kauno stačiatikių draugijos buvo šimtu procentų rusiškos. Tuo tarpu provincijoje būta kitokių pavyzdžių. Iš kitų išsiskiria Ukmergės stačiatikių parapijos labdariningoji draugija, kurios gretose 1931 m. buvo 14 lietuvių, o tai sudarė 40 proc. visų narių. Vis dėlto 95,4 proc. tarpukario Lietuvos stačiatikių draugijų veikėjų buvo rusų tautybės žmonės (žr. 2 lentelę).

Pažymėtina, kad Kauno ir visos Lietuvos stačiatikių draugijų veikloje daug aktyviau dalyvavo moterys. 1931 m. duomenimis, Kaune jos sudarė beveik 72,2 proc. visų organizacijų narių, o vyrai – 27,8 proc. (visoje Lietuvoje – 67,9 proc. ir 32,1 proc.). Kauno Marijos stačiatikių moterų labdarinėjai draugijai vyrų nepriklausė. Moterų taip pat daugiausia buvo Kauno Šv. Nikolajaus brolijoje (55,1 proc.). Absoliuti vyrų dauguma užfiksuota Kauno Šv. Serafimo Sarovsko labdariningojoje laidotuvių brolijoje (91,0 proc.). Pata-

⁶ Stačiatikių dvasininko rangas – pirmasis cerkvės šventikas arba klebonas.

2 lentelė. Lietuvos stačiatikių draugijų nariai pagal tautybę ir lytį (1931 m.)

Draugija	Narių skaičius	Tautybė			Lytis	
		Rusų	Lietuvių	Kitų	Vyrų	Moterų
Marijos stačiatikių moterų labdariningoji draugija	123	123	–	–	–	123
Kauno Šv. Nikolajaus brolija	118	118	–	–	53	65
Kauno Šv. Serafimo Sarovsko laidotuvių draugija	22	22	–	–	20	2
Kaune	263	263	–	–	73	190
Proc.	100	100	–	–	27,8	72,2
Panevėžio stačiatikių labdariningoji draugija	26	26	–	–	9	17
Ukmergės stačiatikių labdariningoji draugija	35	21	14	–	15	20
Zarasų stačiatikių labdariningoji draugija	27	25	1	1	19	8
Provincijoje	88	72	15	1	43	45
Proc.	100	81,8	17,1	1,1	48,7	51,3
Iš viso	351	335	15	1	116	235
Proc.	100	95,4	4,3	0,3	32,1	67,9

Lentelė sudaryta remiantis: 1931 m. Lietuvos organizacijų surašymo duomenys // LCVA. F. 377, ap. 10, b. 5, l. 8; b. 7, l. 12; b. 12, l. 23; b. 17, l. 12; b. 22, l. 9, 10; b. 28, l. 17, 19–20; F. 1367, ap. 1, b. 22, l. 15.

rosios draugijos dalyvių gretos vėlesniais metais gerokai pagausėjo, todėl neatmestina galimybė, kad ir lyčių santykis galėjo pasikeisti moterų naudai (žr. 2 lentelę).

Kitose Lietuvos stačiatikių draugijose buvo pastebėta kitokia tendencija negu Kaune. Moterų narių dauguma susidarė Panevėžio (65,4 proc.) ir Ukmergės (57,1 proc.) stačiatikių parapijų labdaringosiose draugijose, o vyrų – vienintelėje Zarasų stačiatikių parapijos labdaringojoje draugijoje (70,4 proc.). Taigi bendras vyrų ir moterų skaičiaus santykis Lietuvos provincijos stačiatikių draugijose buvo lygesnis negu Kaune, t. y. atitinkamai 48,7 proc. ir 51,3 proc. moterų naudai.

Tarpukario Kauno stačiatikių draugijų veikloje dalyvavo mažai jaunų žmonių. 1939 m. duomenimis, gausiausia buvo amžiaus grupė, kurios nariai sulaukė ne mažiau kaip 45 metų – 71,9 proc. Tuo tarpu 20–30 metų amžiaus grupei priklausė 9,0 proc., 31–45 metų šiek tiek daugiau – 19,1 proc. visų draugijų narių (žr. 3 lentelę). Ši tendencija liudija, kad Kauno sta-

čiatikių draugijos pirmiausia laikėsi vyriausių bendruomenės narių iniciatyva ir entuziazmu.

Tarpukario Lietuvos stačiatikių draugijų finansinės veiklos požiūriu išsiskyrė Kauno Marijos stačiatikių moterų labdariningoji draugija. Neišsamiais 1938 m. duomenimis, jos metinės pajamos sudarė 77,1 proc. visų Lietuvos stačiatikių draugijų ir net 82,3 proc. Kauno organizacijų pajamų. Turint galvoje šį faktą, likusių stačiatikių draugijų, ypač provincijos, finansinės veiklos apimtis atrodo labai kukliai.

Sąlyginai didžiausią dalį Lietuvos stačiatikių draugijų pajamų sudarė valstybės pašalpos – 47,1 proc. (Kaune – 50,1 proc.), tačiau jomis naudojosi vienintelė Marijos stačiatikių moterų labdariningoji draugija. Likusią pajamų dalį sudarė: „kiti šaltiniai“ – 25,3 proc., aukos – 16,1 proc. ir nario mokesčiai – 11,5 proc. (žr. 4 lentelę). Taigi tarpukario stačiatikių draugijų veiklos sėkmė daugiausia priklausė nuo jų narių, o ypač – parapijiečių ir visuomenės geranoriškumo atsiliepiant į kvietimus aukoti lėšas labdarintiems tikslams. Vėliau paaiškės, kad nario

3 lentelė. Kauno stačiatikių draugijų nariai pagal amžių (1939 m.)

Draugija	Narių sk. 1939 m.	Amžiaus grupė		
		20–30 m.	31–45 m.	Daugiau kaip 45 m.
Kauno Apreiškimo Švč. M. Marijai seserija	45	30	10	5
Kauno Marijos stačiatikių moterų labdariningoji draugija	132	8	45	79
Kauno Šv. Nikolajaus brolija	51	3	10	38
Kauno Šv. Serafimo Sarovsko laidotuvių draugija	416	17	58	341
Iš viso	644	58	123	463
Proc.	100	9,0	19,1	71,9

Lentelė sudaryta remiantis: 1939 m. draugijų statistikos žinios // LCVA. F. 402, ap. 5, b. 4, l. 11; b. 68, l. 16; b. 69, l. 21; b. 216, l. 17; F. 1367, ap. 1, b. 1832, l. 15.

4 lentelė. Lietuvos stačiatikių draugijų pajamos 1938 m. (Lt)*

Eil. Nr.	Draugija / pajamų rūšis	Nario mokesť.	Aukos	Pašalpos	Kiti šaltiniai	Iš viso
1	Kauno Apreiškimo Švč. M. Marijai seserija	327	120,42	–	229,28	746,70
2	Kauno Marijos stačiatikių moterų labdariningoji draugija	2658,60	2363,26	14 603,75	4345,09	23 970,70
3	Kauno Šv. Nikolajaus brolija	190,50	2079,06	–	1594,22	3863,78
4	Kauno Šv. Serafimo Sarovsko laidotuvių draugija	308	156	–	84,70	548,70
	Kaune	3484,10	4718,74	14 603,75	6353,29	29 129,88
	Proc.	11,9	16,2	50,1	21,8	100
5	Panevėžio stačiatikių labdariningoji draugija	54,50	–	–	645,30	699,80
6	Ukmergės stačiatikių labdariningoji draugija	25,50	260	–	981	1266,50
	Iš viso	3564,10	4978,74	14 603,75	7879,59	31 096,18
	Proc.	11,5	16,1	47,1	25,3	100

Lentelė sudaryta remiantis: 1939 m. Lietuvos organizacijų statistinės žinios // LCVA. F. 377, ap. 10, b. 417, l. 7, 11; F. 402, ap. 5, b. 4, l. 10; b. 68, l. 15; b. 69, l. 20; b. 216, l. 16.

* Trūksta statistinių duomenų apie Zarasų stačiatikių labdarinę draugiją.

mokesčio surinkimas tapo viena skaudžiausių draugijų problemų, turėjusių tiesioginės įtakos jų veiklai.

2. Kauno stačiatikių draugijų kūrimasis ir veikla 1924–1939 m.

Kauno stačiatikių draugijų būstinės įsikūrė Kauno mokytojų draugijos rusų gimnazijoje (Vytau-

to pr. 20), kuri buvo tarpukario Lietuvos rusų švietimo ir kultūros centras. Čia posėdžiavo Kauno stačiatikių draugijų institucinių organų nariai. Draugijų valdymo struktūra iš esmės buvo identiška. Atstovaujamojo organo funkcija teko visuotiniam narių susirinkimui, kuris vykdavo kasmet. Visuotinis narių susirinkimas rinko vykdomuosius draugijų valdymo organus, t. y. valdybą ir revizijos komisiją. Paprastai val-

dyba buvo renkama 3 metams ir susidėjo iš 5 narių (Šv. Nikolajaus brolijoje – nuo 5 iki 8), kurie patys išsirinkdavo pirmininką, vicepirmininką, išdininką ir sekretorių. Valdyba priiminėjo ir svarstė prašymus, rengė nutarimus, susijusius su draugijos veikla, ir teikė juos tvirtinti visuotiniam narių susirinkimui. Revizijos komisija buvo renkama kasmet ir susidėjo iš 3 narių. Ji buvo atsakinga už draugijos vykdomų finansinių operacijų priežiūrą. Vykdomieji draugijų valdymo organai kiekvienų metų pabaigoje pateikdavo visuotiniam narių susirinkimui metines veiklos ataskaitas, kurias susirinkimas įvertindavo teigiamai arba neigiamai.

2.1. Kauno Marijos stačiatikių moterų labdariningoji draugija

Pirmoji nepriklausomoje Lietuvoje pradėjusi veikti stačiatikių organizacija buvo Kauno Marijos stačiatikių moterų labdariningoji draugija. 1924 m. būrelis moterų prie Kauno Kristaus Prisikėlimo cerkvės įsteigė ratelį, teikusį labdarinę pagalbą stačiatikių našlaičiams ir vargšams. Šio ratelio steigėjos buvo A. Gricevič, I. Kladyšceva ir V. Tkačenko.

Pirmaisiais veiklos metais susiformavo Kauno stačiatikių moterų ratelio veiklos kryptys, kurios ilgainiui tapo tradicinės. 1924 m. moterys ėmė globoti 3 vaikus, kurie gyveno ratelio sąskaita pas privačius asmenis, sumokėjo 716 Lt Kauno rusų gimnazijai už neturtingų mokinių mokslą. Našlėms, seneliams ir ligoniams buvo suteiktos finansinės pašalpos, kurių vertė siekė 2789 Lt. Per Kalėdas ratelio narės surengė naujametinę eglutę neturtingiems vaikams, taip pat dalijo maisto produktus kaliniams⁷.

⁷ Десятилетия годовщина основания Ковенского Мариинского Благотворительного Общества (toliau – Десятилетия годовщина основания...) // Голос литовской православной епархий (toliau – ГЛПЕ). 1934, № 4–5.

1925 m. sausio 27 d. ratelis buvo reorganizuotas ir įregistruotas Kauno Marijos moterų stačiatikių labdaringosios draugijos vardu⁸. Iki 1940 m. draugijai vadovavo dvi pirmininkės – V. Engler (1925–1935) ir I. Kladyšceva (1935–1940). Marijos stačiatikių moterų labdaringosios draugijos įstatuose buvo rašoma, kad jos tikslas – teikti materialinę pagalbą neturtingiesiems stačiatikiams. Buvo keturios pagrindinės pagalbos formos:

- 1) drabužių, avalynės, maisto produktų ir piniginių pašalpos;
- 2) padėjimas susirasti užsiėmimą arba tarnybą;
- 3) pagalba auklėjant ir globojant vaikus;
- 4) pagalba globojant senelius⁹.

Vienas didžiausių Marijos stačiatikių moterų labdaringosios draugijos laimėjimų buvo 1926 m. lapkričio 7 d. įsteigta neturtingų stačiatikių vaikų prieglauda bei jos išlaikymas ir priežiūra¹⁰. Prieglauda draugija nuomojo dviejų kambarių namelį su virtuve Kauno Šančių rajone. Iš pradžių prieglauda buvo labai menkai aprūpina. Vaikai miegojo ant čiužinių, rengėsi geranoriškų žmonių paaukotais drabužiais ir pan. Prieglaudos personalas susidėjo iš vedėjos, dviejų tarnaičių ir kiemsargio, papildomai atlikusio staliaus ir dažytojo pareigas¹¹.

Marijos stačiatikių moterų labdarinėjai draugijai stiprėjant finansiška, gerėjo ir vaikų prieglaudos padėtis. 1926 m. draugija tuo tikslu įsigijo du medinius namus tame pačiame Šančių rajone. 1928 m. prie minėtų dviejų namų buvo

⁸ 1925 m. Kauno Marijos stačiatikių moterų labdaringosios draugijos įstatai // LCVA. F. 402, ap. 4, b. 363, l. 2.

⁹ 1925 m. Kauno Marijos stačiatikių moterų labdaringosios draugijos įstatai // Ibid.; 1936 m. Kauno Marijos stačiatikių moterų labdaringosios draugijos įstatai // Ibid. Ap. 5, b. 216, l. 2.

¹⁰ Русская жизнь // Эхо, 9 ноября 1926, № 257.

¹¹ Десятилетия годовщина основания... // ГЛПЕ. 1934, № 4–5.

pastatytas vieno kambario priestatas, 1933 m. rekonstruota palėpė ir joje įrengti 3 miegamieji. 1934 m. draugijos vaikų prieglaudos namuose buvo 4 miegamieji, didelė klasė, valgykla, vedėjos kambarys ir 2 virtuvės. Labai pagerėjo kambarių apstatymas. Juose stovėjo geležinės lovos, stalai, taburetės, spintos ir komodos¹². 1929 m. Marijos stačiatikių moterų labdaringosios draugijos vaikų prieglaudos namuose gyveno 25, 1932 m. – 40, 1934 m. – 37, o 1939 m. – 40 vaikų¹³.

Draugija padėjo savo auklėtiniais įgyti pradinį išsilavinimą ir išmokti amatų. Pavyzdžiui, 1934 m. 20 vaikų lankė pradinę mokyklą, 9 – gimnaziją, daugelis mokėsi amatų privačiose Kauno miesto dirbtuvėse¹⁴. Prieglaudos vedėja V. Sadkevič įkūrė vaikų chorą¹⁵.

Kasmet Marijos stačiatikių moterų labdaringoji draugija organizavo savo auklėtiniais naujametines eglutes. Pavyzdžiui, 1935 m. kalėdinėje šventėje dalyvavo Lietuvos stačiatikių arkivyskupas – metropolitas Eleferijus. Vakaras buvo pradėtas malda. Vėliau prasidėjo muzikinė programa, kurioje dalyvavo prieglaudos vaikai ir Kauno rusų pradinės mokyklos mokiniai. Vaikai dainavo chorą, deklamavo rusiškas pasakėčias ir eilėraščius, grojo balalaikomis bei šoko. Kauno Apreiškimo Švč. M. Marijai katedros šventikas V. Nedveckis mokė vaikus chornio dainavimo subtilybių¹⁶.

Kauno Marijos stačiatikių moterų labdaringoji draugija taip pat rūpinosi senomis neturtinomis moterimis. 1931 m. draugija viename iš savo namų įkūrė senelių prieglaudą. 1934 m. joje gyveno 5, o 1939 m. – 14 moterų¹⁷.

Draugija padėjo išlaikyti vaikus, kurie gyveno pas vienišas našles, taip pat šelpė senelius, invalidus, mokėjo už jų gydymą ir laidotuves. Pašalpos buvo dviejų kategorijų: vienkartinės ir kas mėnesinės. Jų dydis svyravo nuo 5 iki 100 Lt. Pavyzdžiui, 1934 m. Marijos stačiatikių moterų labdaringoji draugija išlaikė 33 pensininkus, kurie kas mėnesį gaudavo 5–25 Lt pašalpas. Draugija kasmet per Velykas dovanodavo neturtingiesiems maisto produktų (dažytų kiaušinių, dešros), o per Kalėdas – pinigų. Kaliniams per minėtas šventes buvo dalijami tik maisto produktai¹⁸. 1939 m. pašalpas gavo 41 Kauno stačiatikių šeima¹⁹.

Svarbi Kauno Marijos stačiatikių moterų labdaringosios draugijos veiklos kryptis buvo lėšų rinkimas. Draugijos organizuojamos rinkliavos vyko Kauno miesto gatvėse, taip pat cerkvėse. Pavyzdžiui, 1925 m. liepos 31 d. surengtos rinkliavos metu draugija surinko 3722 Lt²⁰. 1925 m. gruodį Marijos stačiatikių moterų labdaringoji draugija pakvietė žmones aukoti įvairius daiktus, maisto produktus, pinigus ir kt. Šie daiktai per Kalėdas buvo dalijami vargšams²¹. Gatvės rinkliavos papildydavo draugijos biudžetą gana nemažomis sumomis. 1933 m. buvo su-

¹² Десятилетия годовщина основания... // ГЛПЕ. 1934, № 4–5.

¹³ Годовой праздник Мариинского православного о-ва // Эхо, 19 мая 1929, № 122.; *Bartkus S. Vergavęs ir laisvas Kaunas // Savivaldybė*. 1932, nr. 2, p. 10; Десятилетия годовщина основания... // ГЛПЕ. 1934, № 4–5; 15-летие Мариинского женского благотворительного общества // Ibid. 1939, № 5–6.

¹⁴ Десятилетия годовщина основания... // ГЛПЕ. 1934, № 4–5.

¹⁵ В Мариинском обществе // Литовский вестник, 1 января 1936, № 1.

¹⁶ Елка в приюте женского Мариинского благотворительного общества // Литовский голос, 14 января 1935, № 11.

¹⁷ Десятилетия годовщина основания... // ГЛПЕ. 1934, № 4–5; 15-летие Мариинского женского благотворительного общества // Ibid. 1939, № 5–6.

¹⁸ Десятилетия годовщина основания... // ГЛПЕ. 1934, № 4–5.

¹⁹ 15-летие Мариинского женского благотворительного общества // ГЛПЕ. 1939, № 5–6.

²⁰ Результаты сбора // Эхо, 12 августа 1925, № 190.

²¹ Русское Мариинское благотворительное о-во // Эхо, 19 декабря 1925, № 301.

rinkta apie 1700 Lt, 1934 m. – 1400 Lt, o „kai kada daugiau kaip 2000 litų“²².

Kita Kauno Marijos stačiatikių moterų draugijos veiklos kryptis buvo labdarinių švenčių organizavimas. Pirmoji tokio pobūdžio šventė įvyko 1924 m. lapkričio 16 d. Kauno rotušės salėje. Renginio programoje buvo koncertas, šokiai ir žaidimai. Vakaro pelnas turėjo būti skirtas neturtingiems miesto stačiatikiams²³.

Siekdama padaryti labdaros renginius patrauklius visuomenei, Kauno Marijos stačiatikių moterų draugija kvietėsi geriausius Valstybės teatro artistus. 1926 m. lapkričio 14 d. draugijos pokylyje buvo gauta 3509 Lt gryno pelno²⁴.

Didžiulį pasisekimą turėjo draugijos organizuoti kasmetiniai pokyliai – maskarada, kuriuose svečiai dalyvaudavo apsirengę karnavaliniais drabužiais. Vakaro pabaigoje buvo renkami gražiausi kostiumai. 1928 m. nugalėjo „Lietuvos valstietė“ ir „Egiptietė“, 1929 m. – „Bajoraitė“ ir „Maharadža“²⁵. 1935 m. lapkritį Kauno Marijos stačiatikių moterų draugijos organizuotame pokylyje vyko šokiai, labdaringi renginiai, loterija, veikė bufetas. Renginio grynas pelnas buvo skirtas draugijos vaikų prieglaudai ir senelių namams²⁶.

Kauno Marijos stačiatikių moterų pajamas daugiausia sudarė nario mokesčiai, aukos ir rinkliavos. Būtina pabrėžti, kad tai buvo vienintelė Lietuvos stačiatikių draugija, kurią rėmė miesto savivaldybė, 1927–1928 m. paskyrusi vaikų globai 1740 Lt, 1929–1930 m. – 2880 Lt, 1932 m. –

4500 Lt, o 1933–1934 m. – 4118 Lt²⁷. 1938 m. Marijos stačiatikių moterų labdarinngoji draugija turėjo solidžiausią metinį biudžetą iš visų Lietuvos stačiatikių draugijų. Jis sudarė apie 25 000 Lt²⁸.

Žvelgiant į Marijos stačiatikių moterų labdaringosios draugijos pirmojo veiklos dešimtmečio išlaidas matyti didelės investicijos į vaikų prieglaudas namus. 1924–1934 m. draugija tam išleido 22 756 Lt (nekilnojajamam turtui įsigyti ir pan.), vaikų prieglaudai (o nuo 1931 m. ir senelių namams) išlaikyti – 126 863 Lt, įvairaus pobūdžio pašalpoms – 42 502 Lt. Bendros pirmųjų dešimties metų draugijos veiklos išlaidos sudarė 205 973 Lt²⁹.

Lietuvos sovietinės okupacijos išvakarėse Kauno Marijos stačiatikių moterų labdaringosios draugijos finansinė padėtis kėlė pagarbų jausmus visai stačiatikių bendruomenei. 1939 m. draugijos turtas buvo įkainotas 100 000 Lt. 1924–1939 m. labdariniams tikslams buvo išleisti 313 095 Lt³⁰. Nors finansiniai Kauno Marijos stačiatikių moterų labdaringosios draugijos veiklos rezultatai buvo įspūdingi, ateitis neteikė optimizmo. 1934 m. draugijos valdybos ataskaitoje akcentuota, jog pagalbos ieškančių stačiatikių nuolatos daugėjo, o gatvės rinkliavų ir šventinių vakarų pelnas ženkliai sumažėjo³¹.

Paskutinis Kauno Marijos stačiatikių moterų labdaringosios draugijos projektas buvo naujos senelių prieglaudos kūrimas. 1939 m. drau-

²² Уличный сбор в пользу нужд Мариинского общества // Литовский голос, 5 июня 1935, № 128.

²³ Русский вечер // Эхо, 15 ноября 1924, № 310.

²⁴ Бал русского Мариинского благотворительного о-ва // Эхо, 28 ноября 1926, № 273.

²⁵ Бал-маскарад Мариинского благотворительного общества // Эхо, 11 февраля 1933, № 41.

²⁶ Бал Мариинского благотворительного общества // Литовский вестник, 16 ноября 1935, № 35.

²⁷ Kauno miesto statistikos biuras. Kaunas, 1935, p. 23; Предположение субсидий разным обществам // Литовский голос, 15 марта 1934, № 61.

²⁸ В Мариинском женском благотворительном обществе // Литовский вестник, 2 февраля 1938, № 32.

²⁹ Десятилетня годовщина основания... // ГЛПЕ. 1934, № 4–5.

³⁰ 15-летие Мариинского женского благотворительного общества // ГЛПЕ. 1939, № 5–6.

³¹ Десятилетня годовщина основания... // ГЛПЕ. 1934, № 4–5.

gija įrenginėjo tam įsigytą namą³². Šiai kilniai idėjai nebuvo lemta išsipildyti. 1940 m. rugpjūčio 10 d. VRM nutarimu Kauno Marijos stačiatikių moterų labdariningoji draugija buvo uždaryta³³.

2.2. Kauno Šv. Nikolajaus brolija

Šv. Nikolajaus draugija Kaune veikė nuo 1864 m., bet Pirmojo pasaulinio karo metais ji nutraukė savo veiklą. 1923 m. Kauno stačiatikiams pabandė iš naujo užregistruoti šią draugiją Šv. Nikolajaus brolijos vardu, tačiau Kauno apskrities viršininkas gražino draugijai įstatus dėl „turinio neaiškumo“. Pakoreguoti brolijos įstatai buvo patvirtinti 1926 m. spalio 23 d.³⁴ Šv. Nikolajaus brolija kėlė tikslą rūpintis tikiybiniams ir materialiniams Lietuvos stačiatikių parapinių cerkvių reikalais, stiprinti stačiatikių krikščioniškos moralės principus.

1926 m. gruodžio 26 d. įvyko pirmasis Kauno Šv. Nikolajaus brolijos susirinkimas, kuriame buvo išrinkta jos valdyba. Valdybos pirmininku tapo protojėrėjus³⁵ J. Kaliskis. Pažymėtina, kad Šv. Nikolajaus brolija į savo valdybą priėmė keletą Kauno Marijos stačiatikių moterų labdaringosios draugijos narių (A. Gričevič ir I. Kladyščeva), „nes abiejų draugijų tikslai buvo panašūs – labdara ir pagalba vargšams“³⁶.

Buvo 3 pagrindiniai Šv. Nikolajaus brolijos veiklos prioritetai: aukų rinkimas, labdarinų

renginių ir šviečiamųjų paskaitų organizavimas, parama vargšams. Pavyzdžiui, 1930 m. gruodžio 21 d. metiniame Šv. Nikolajaus brolijos susirinkime konstatuota, jog per metus surengtos 9 paskaitos, 6 tarybos posėdžiai ir bažnytinės muzikos koncertas. Tiesa, brolijos veiklai trukdė jos narių nepareigingumas. Išdininkas A. Gomolickis nerimavo, kad mažėjo pajamos iš nario mokesčių³⁷.

Žymiausias Kauno Šv. Nikolajaus brolijos organizuotas kasmetinis renginys vyko Šv. Nikolajaus Stebukladario dieną (gruodžio 19-ąją), kai buvo rengiama vadinamoji „bratina“, t. y. nemo-kami pietūs stačiatikių vargšams³⁸. Kauno Šv. Nikolajaus brolija, kaip ir kitos labdaringos draugijos, organizavo rinkliavas. 1935 m. gegužės 9 d. gatvės rinkliavoje buvo surinkti 1477 Lt. Brolija šioje akcijoje bendradarbiavo su kitomis rusų organizacijomis – Kauno Marijos stačiatikių moterų labdariningą draugija, Apreiškimo Švč. M. Marijai seserija, rusų studentų korporacija „Ruthenia“, taip pat Kauno rusų gimnazijos mokiniais ir t. t.³⁹ 1937 m. analogiškos rinkliavos metu buvo surinkta mažiau – 1300 Lt⁴⁰. 1935 m. balandžio 7 d. Šv. Nikolajaus brolija savarankiškai organizavo loteriją, kurios pajamos siekė 6061 Lt gryno pelno. Šie pinigai buvo paaukoti Kauno Apreiškimo Švč. M. Marijai stačiatikių katedrai statyti⁴¹.

Draugijos pajamos buvo išleidžiamos daugiausia kasmeninėms ir vienkartinėms pašal-

³² В Св. Никольском Братстве // Наше эхо, 25 декабря 1930, № 537.

³³ Общее собрание Св. Никольского Православного Братства // Литовский голос, 26 января 1935, № 2.

³⁴ Годовой отчет о деятельности Совета Кауноградского св. Никольского Православного Братства в 1935 году (toliau – Годовой отчет о деятельности...) // ГЛПЕ. 1935, № 10–12.

³⁵ В Свято-Никольском Братстве // Литовский вестник, 26 апреля 1938, № 112.

³⁶ Годовой отчет о деятельности... // ГЛПЕ. 1935, № 10–12.

³² Благотворительный бал-маскарад Мариинского общества // Эхо, 25 февраля 1940, № 51.

³³ 1940 m. rugpjūčio 10 d. VRM nutarimas // LCVA. F. 402, ap. 5, b. 216, l. 23.

³⁴ Ковенское Свято-Никольское Братство // ГЛПЕ. 1924, № 1–4.

³⁵ 1926 m. Kauno Šv. Nikolajaus brolijos įstatai // LCVA. F. 402, ap. 5, b. 69, l. 2.

³⁶ Русская жизнь // Эхо, 4 января 1927, № 2; Деятельность Свято-Никольского Братства // Эхо, 4 февраля 1927, № 28.

poms, kurių dydis vidutiniškai siekė nuo 5 iki 15 Lt. Šv. Nikolajaus brolija įsteigė specialų fondą, kuris turėjo aprūpinti Lietuvos stačiatikių parapijas maldaknygėmis ir raidynais. Atitinkamai kainavo labdarinių renginių organizavimas⁴².

Šv. Nikolajaus brolija teikė daug dėmesio stačiatikių bendruomenės dvasinio gyvenimo atgaivinimui. Jos organizuojamose paskaitose ir bažnytinės muzikos koncertuose dalyvavo geriausias tarpukario Lietuvos rusų intelektualinės pajėgos. Nemokamos paskaitos dažniausiai vyko Kauno rusų gimnazijoje. Pavyzdžiui, 1931 m. vasario 1 d. susirinkusieji išklausė V. Kamenskio paskaitą „Kur tikroji krikščionio laimė“, vasario 8 d. – protojerėjaus V. Nedveckio „Mūsų Švento tėvo Grigorijaus Teologo gyvenimas ir darbai“⁴³.

1938 m. gegužės 26 d. Šv. Nikolajaus brolija surengė bažnytinės muzikos koncertą. Pagrindinis tokių koncertų iniciatorius buvo K. Sokolskis, kurį laiką dainavęs Valstybės teatre. 1933–1935 m. jų metu buvo renkamos lėšos Kauno Apreiškimo Švč. M. Marijai katedrai statyti. Kartu bandyta populiarinti bažnytinį meną. Paprastai koncertinę programą pajvairindavo religinio turinio paskaitos. Vis dėlto Šv. Nikolajaus brolija, kaip ir Marijos stačiatikių moterų labdaringoji draugija, dažnai susidurdavo su rusų bendruomenės abejingumu finansiniams įsipareigojimams. 1938 m. rusų spaudoje buvo pabrėžiama, kad „kiekvienais metais rinkliavos duoda mažiau pelno, o rusų poreikiai vis didėja“⁴⁴.

Šv. Nikolajaus brolija rengė „Vaikų šventę“. Antai 1937 m. gegužės 30 d. joje dalyvavo Kauno metropolijos choras, dainavo Kauno rusų pradinės mokyklos Nr. 33 auklėtiniai, vadovau-

jami mokytojo D. Gomolickio, taip pat Kauno rusų gimnazijos mergaičių choras⁴⁵.

1935 m. Šv. Nikolajaus brolija sumanė įkurti trumpalaikius giedojimo kursus. Ji prašė visų Lietuvos stačiatikių šventikų palaikyti kursų idėją, bet tik 4 parapijos iš 32 sutikė paremti šį reikalą pinigais⁴⁶. Taigi sumanymas žlugo dėl stačiatikių bendruomenės nemokumo.

Šv. Nikolajaus brolijos veiklos pradžia teikė daug vilčių, jog pavyks pritraukti į draugiją nemažą būrį narių. Iki 1926 m. pabaigos Šv. Nikolajaus brolijos nariais tapo 190 asmenų. Vėliau šis rodiklis gerokai smuko ir daugiau nepasiekė buvusio lygio. 1930 m. brolijai priklausė 80, 1931 m. – 103, 1932 m. – 80, 1933 m. – 76, 1934 m. – 76, 1935 m. – 100 narių⁴⁷. Maža to, net ir draugijai priklausę nariai vengė mokėti mokesčius, tokiu būdu siaurindami jos veiklos galimybes. 1927 m. gruodžio 18 d. susirinkime Šv. Nikolajaus brolijos valdyba primygtinai ragino narius laikytis finansinių įsipareigojimų⁴⁸. 1940 m. rugpjūčio 26 d. vidaus reikalų ministerijos nutarimu Kauno Šv. Nikolajaus brolija buvo likviduota⁴⁹.

2.3. Kauno Šv. Serafimo Sarovsko stačiatikių labdaringoji laidotuvių brolija

Kauno labdaringoji laidotuvių brolija buvo įkurta 1907 m. rugsėjo 21 d. Nepriklausomoje Lic-

⁴⁵ Детский праздник Никольского Братства // Эхо, 2 июня 1937, № 147.

⁴⁶ Годовой отчет о деятельности... // ГЛПЕ. 1935, № 10-12.

⁴⁷ Ковенское Свято-Никольское Братство // ГЛПЕ. 1924, № 1-4; Годовой отчет о деятельности... // ГЛПЕ. 1935, № 10-12.

⁴⁸ На собрании членов Ковенского Свято-Никольского православного братства // Эхо, 21 декабря 1927, № 288; 1926 m. Kauno Šv. Nikolajaus brolijos įstatai // LCVA. F. 402, ap. 5, b. 69, l. 4.

⁴⁹ 1940 m. rugpjūčio 26 d. vidaus reikalų ministro nutarimas // LCVA. F. 402, ap. 5, b. 69, l. 22.

⁴² Годовой отчет о деятельности... // ГЛПЕ. 1935, № 10-12.

⁴³ Лекции в Ковенском Свято-Никольском Братстве // Наше эхо, 25 декабря 1930, № 537.

⁴⁴ Духовный концерт // Эхо, 8 мая 1938, № 134.

tuvoje draugijos atgaivinimo klausimą įvairiuose stačiatikių susibūrimuose inicijavo Jefimas Tatarincevas. P. Kogonchovskis ir Ivanas Tatarincevas parengė būsimos draugijos įstatus, kurie 1928 m. sausio 7 d. buvo įregistruoti Kauno apskrities viršininko. 1928 m. vasario 19 d. draugijos valdybos pirmininku buvo išrinktas P. Kogonchovskis, jo pavaduotoju – protojerėjus V. Nedveckis, nariais – J. Tatarincevas, N. Gaidukas ir S. Suškevičius⁵⁰. 1930 m. rugpjūčio 25 d., mirus P. Kogonchovskiui, valdybos pirmininku pareigas perėmė protojerėjus V. Nedveckis, 1930 m. gruodžio 27 d. – I. Tatarincevas. Pastarasis vadovavo draugijai iki 1940 m. Kauno labdaringosios laidotuvių draugijos tikslas buvo teikti pašalpas mirusiųjų narių šeimoms, taip pat neturtingiems stačiatikių parapijiečiams (ypač pagyvenusiems), invalidams, našlėms ir našlaičiams⁵¹.

Iš pradžių Kauno labdaringoji laidotuvių draugija buvo nepopuliari, jos narių skaičius nedidėjo. Daugelis kviečiamų prisijungti stačiatikių „nesiruošė mirti“⁵². Draugijos nariams ėmus nebesilankyti posėdžiuose, I. Tatarincevas ryžosi iš pagrindų reorganizuoti brolijos veiklą. 1934 m. vasario 25 d. Kauno labdaringosios laidotuvių brolijos visuotiniame susirinkime buvo pakeisti įstatai. Draugiją ėmė globoti Lietuvos stačiatikių arkivyskupas metropolitas Eleferijus, suteikęs jai Šv. Serafimo Sarovsko vardą. 1934 m. balandžio 20 d. Kauno apskrities viršininkas patvirtino reorganizuotos Kauno

stačiatikių labdaringosios laidotuvių draugijos įstatus ir naujos valdybos sudėtį⁵³.

Draugijos reorganizacija teigiamai paveikė jos narių skaičiaus dinamiką: 1932 m. buvo 29 nariai, 1936 m. – 160, o 1938 m. – 395. Lietuvos okupacijos išvakarėse Kauno stačiatikių labdaringoji laidotuvių draugija buvo gausiausia skaičiumi rusų organizacija. 1939 m. jos gretose buvo 433 nariai⁵⁴.

Kur slėpėjo Kauno Šv. Serafimo Sarovsko stačiatikių labdaringosios laidotuvių brolijos reorganizacijos sėkmė? Iki 1934 m. brolija iš savo lėšų nemokamai laidojo savo narius ir jų šeimų atstovus. Tai užkrovė jai nepakeliamą finansinę našta. Broliją 1934 m. reorganizavus, mirusiojo šeimai buvo suteikiama pašalpa, sudariusi 80 proc. visų narių įnašų sumos. Kitaip sakant pašalpa didėjo proporcingai draugijos veikloje dalyvavusių narių skaičiui. Vienintelė išimtis buvo taikoma neturtingiausiems stačiatikiams, neturėjusiems galimybės įstoti į broliją. Jie ir toliau buvo laidojami nemokamai. Brolija organizavo specialias rinkliavas ir įkūrė fondą, kurio lėšos buvo naudojamos neturtingiems stačiatikiams laidojimui⁵⁵.

Kauno stačiatikių labdaringoji laidotuvių brolija sudarinėjo mirusių savo narių sąrašus. Jų atminimas buvo pagerbiamas per mišias Kauno Apreiškimo Švč. M. Marijai katedroje ir Šv. Andrejaus cerkvėje. Šv. Serafimo Sarovsko dieną (senuoju stiliumi – sausio 7-ąją) visi meldėsi už gyvuosius brolijos narius⁵⁶.

⁵⁰ На организационном собрании Ковенского православного-благотворительного братства // Эхо, 21 февраля 1928, № 42.

⁵¹ 1934 m. Kauno Šv. Serafimo Sarovsko stačiatikių laidotuvių labdaringosios brolijos įstatai // F. 402, ap. 5, b. 68, l. 2.

⁵² На организационном собрании Ковенского православного-благотворительного братства // Эхо, 21 февраля 1928, № 42.

⁵³ Общее собрание Св. Серафимовского Православного похоронно-благотворительного православного братства // Эхо, 5 марта 1934, № 52.

⁵⁴ 1939 m. Lietuvos draugijų statistinės žinios // LCVA. F. 402, ap. 5, b. 68, l. 16.

⁵⁵ О десятилетней деятельности Каунаградского Св. Серафимовского похоронно-благотворительного православного братства // ГЛПЕ. 1937, № 11–12.

⁵⁶ Ibid.